

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 219/1-XI/8
11.02.2010. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, 11.02.2010. године – на основу чл. 211. став 1. алинеја 14. и члана 256. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ВОЈНА ИКОНОГРАФИЈА ОД III ДО V ВЕКА НА ПРОСТОРУ ИЛИРИКА, докторанда мр Немање Мрђића.

За ментора је одређен доц. др Мирослав Вујовић.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

Проф. др Весна Димитријевић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр. 6/1686</u>	
(број захтева)	
<u>16.02.2010.</u>	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Војна иконографија од III од V века на простору Илирика

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ археологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Немања (Петар) Мрђић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2004.

Назив магистарске тезе кандидата: _____

Топографија и урбанизација Виминацијума

Назив факултета на коме је магистарска теза одбрањена: Филозофски

Година одбране магистарске тезе: 2009.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 11.02.2009.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА проф. др Весна Димитријевић
--	---

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

VOJNA IKONOGRAFIJA OD III DO V VEKA NA PROSTORU ILIRIKA

Uvod

Izbor teme se zasniva na potrebi da se izvrši sistematizacija i analiza vojne ikonografije u periodu koji je bio presudan za Rimsko Carstvo.

Proučavanje vojne opreme rimskih trupa do sada se skoro u potpunosti baziralo na nalazima otkrivenim prilikom iskopavanja. Bogatsvo ikonografskog materijala nameće potrebu da se izvrši njegova sistematizacija i poređenje sa nalazima. Najveća ikonografska dela ostaju nam iz vremena Trajana i njegovih dačkih ratova, dok je kasno antički materijal zanemaren, a analogijama se niko nije sistematski bavio, što će u ovom radu biti zastupljeno.

Definisanje i opis predmeta istraživanja

Nakon smrti Aleksandra Severa započela je nova era poznata kao period vojničkih careva ili period vojne anarhije. U toku pet decenija raspoloženje vojske i njena naklonost bili su jedini kriterijum u izboru imperatora. Upravo stoga je ikonografija uopšte u velikoj meri bila posvećena trupama, što se najbolje ogleda na reversnim predstavama novca. Period oporavka Carstva i stabilizacije koji je usledio nakon uspostavljanja tetrarhije nastavio je praksu favorizovanja vojne ikonografije. Ekonomska kriza, pritisak varvara i dezintegracija vojske koji su doveli do konačnog sloma Carstva ogledaju se i u postepenom gubljenju ikonografskih predstava u svim oblicima osim na novcu. Jedan od ciljeva ovog istraživanja bilo bi i utvrđivanje procesa varvarizacije vojske i kako se on odrazio na razvoj vojne ikonografije.

Za proučavanje je izabran prostor Ilirika iz više razloga. U kasnoj antici on predstavlja jednu zaokruženu celinu. Vojska koja je regrutovana na ovim prostorima smatrana je za elitu imperije i često je predstavljala jezgro trupa. Poreklo velikog broja imperatora sa ovog prostora, pogotovo onih koji su ponikli iz redova vojske, stavlja ih u poziciju koja je mogla presudno da utiče na razvoj ikonografije korišćene u propagandno političke svrhe. Postepeni proces varvarizacije vojske može se pratiti u punoj meri upravo na ovim prostorima. Osnovni materijal za istraživanje je novac iz regionalnih kovnica (Viminacium, Sirmium, Siscia, Thessalonica...) koje su skoro okruživale Ilirik pa prema tome i vukle ne samo teme već i ideje za scene sa ovog prostora.

Ciljevi rada

Osnovni cilj istraživanja je rekonstrukcija izgleda vojnika i uniforme, pogotovo materijala koji nisu mogli opstati u zemlji, kao što je tkanina. Istraživanje će se takođe baviti i razvojem ikonografije kroz vreme, odnosno analizirati uticaj imperatora preko novca, osnovnog sredstva propagande.

Proučavanje ikonografije na numizmatičkom materijalu može se razdvojiti u dva pravca:

- **Ikonografija carske uniforme i vojne opreme**

Likovi careva redovno se sreću na aversnim predstavama. U slučajevima kada su prikazani u vojnoj opremi detaljno su prikazani šlemovi i delovi prsnog oklopa i plašta (*paludamentum*). Ove predstave sadrže brojne detalje. Za razliku od aversnih predstava, reversne predstave često sadrže celu figuru, sa punom ratnom opremom, ali shodno tome i daleko manje detalja. Često se na aversnim predstavama mogu naći paralele sa nalazima šlemova iz Jarka i Berkasova.

- **Ikonografija vezana za regularnu vojsku**

Predstave vojnika menjaju se sistematski tokom perioda. Tokom kasne antike redukuje se broj vojnika u scenama na svega jednog ili dvojicu. Tranzicija od paganstva ka hrišćanstvu može se pratiti kroz prikaz insignija na kojima se umesto simbola legija sve više javlja monogram kao simbol za sve trupe. Pažljivom analizom mogu se izdvojiti bojno i paradno oružje na predstavama. Pažnja će biti posvećena i vrstama scena u kojima se ono pojavljuje čime će jasnije biti pokazan i propagandni kontekst. U pojedinim scenama moći će da se analizira i načini upotrebe oružja, kao i načini za njegovo nošenje van borbenih aktivnosti. U ograničenoj meri zbog redukovane veličine predstava moći će da se izvedu i načini dekoracije opreme, futrola, kanija i slično.

- **Ikonografske predstave vezane za mornaricu**

takođe je važan deo ovog istraživanja. Očuvanost potopljenih brodova je mala, ali zato postoji obilje predstava na novcu. Problem rešavanja ovih predstava je u samoj njihovoj prirodi. Brodovi su često redukovani, prikazani bez srazmere, ponekad bez ljudi, a ponekad sa tolikim ljudskim figurama da su one često veće od samog plovila. Problem detalja je na ovim predstavama posebno izražen.

Vojna ikonografija se prema vrsti materijala se može razvrstati na sledeći način:

- Reljefi na kamenu
- Reljefi na novcu

- Mozaici
- Drugi materijali (poludrago kamenje – kameje, keramičke i metalne posude, žišci i slično)

Osnovne pretpostavke

- Ikonografija odslikava izgled, opremu i insignije vojnika iz različitih perioda.
- Na manjim predstavama (novac, žišci...) moguće je idealizovano/redukovano predstavljanje pojedinih delova opreme usled malih veličina predmeta.
- Insignije nose realne oznake legija koje se mogu identifikovati putem reversnih legendi. Ukoliko ne postoje legende koje bi identifikovale njihovu pripadnost predstave insignija i dalje mogu pružiti izgled i koncepciju ovih važnih vojnih simbola. Ovakav slučaj se sreće na primer kod medaljona-falere otkrivene u ostavi iz Bara (Popović, Borić-Brešković 1994).
- Reljefi pružaju najviše detalja, a ukoliko se nalaze na nadgrobnim spomenicima mogu se vezati i za ličnost, rang, tačan period i jedinicu. Na žalost broj kamenih reljefnih spomenika je znatno manji u periodu vezanom za ovo istraživanje nego u prva dva veka carstva. Ovde bi trebalo izdvojiti čitav niz nadgrobnih spomenika od kojih mnogi sa Ravne (*Timacum Minus*). Na jednom je prikazan centurion sa palicom dok se na više drugih spomenika pojavljuju odlikovanja pokojnika stečena tokom ratnih operacija. (IMS III/2)
- Predstave na novcu, pre svega reversne predstave, predstavljaju najobimniju građu za ovo istraživanje. Novac kao sredstvo propagande često je na sebi nosio scene vezane za vojsku. Ovi prikazi mogu se precizno datovati i jasno odslikavaju korišćenu opremu i oružje. Među najbolje primere spada primer Konstaninovog novca na kome je imperator prikazan sa stilizovanim šlemom čija je najbliža analogija šlem iz Berkasova (Bishop, Coulston 2006). Nedostatak ikonografije na novcu su male dimenzije i ponekad nedostatak detalja. Novac se javlja kao jedini ikonografski izvor izgleda insignija za ovaj period.
- Na mozaicima se najređe sreću ikonografske predstave. Mogu se izdvojiti predstave venatora sa Gamzigrada. Iako se u ovim slučajevima konkretno ne radi o regularnim vojnicima, oni su naoružani i opremljeni poput vojnika te se njihova analiza opravdano može uključiti u ovo istraživanje.
- Predstave na različitim materijalima. Kao materijal na kome se vojničke scene mogu sresti su reljefne predstave na keramičkim posudama i na diskovima žižaka (*Viminacium*). Ovde

ponovo treba razdvojiti scene na kojima su prikazani gladijatori od onih na kojima je regularna vojska. Kao poseban slučaj može se uzeti kameja iz Kusadka (Beogradska kameja) sa scenom pobjedničkog konjanika (možda Konstantin I Veliki?) i nizom pobjeđenih neprijatelja oko njega (Srejović, 1993). Još jedan izuzetak predstavlja paradni oklop iz Ritopeka (sedma decenija III veka) koji spada među najznačajnije nalaze vojne opreme u Srbiji, a istovremeno nosi na sebi složenu ikonografsku kompoziciju božanstava, insignija i legionara.

- Osnovna pretpostavka je da se u ikonografiji primenjivao princip elite, odnosno da su svoje predstave na novcu dobijale samo najznačajnije trupe, koje su u pohodima i pratile imperatora. Iz istorije kasnog Rimskog Carstva poznato nam je da je kasnoantička vojska mahom bila sastavljena i od jedinica lošijeg kvaliteta (*numeri*, *cunei*) i čak varvara (*foederati*) koji su pokušavali da zadrže liniju odbrane na limesu. O tome kako su i da li su ove jedinice našle svoje mesto u ikonografiji istraživanja tek treba da daju odgovor.

Značaj rada

Za potpunu rekonstrukciju izgleda, naoružanja i opreme vojske od III do V veka osnovu čini analiza ikonografskih predstava. Nepostojanost organskih materijala koji su činili odeću i obuću vojnika samo u izuzetno retkim slučajevima mogu nadomestiti nalazi sa terena. S druge strane korozija i loša ili fragmentarna očuvanost gvozdених predmeta koji sačinjavaju najveći deo vojničkog inventara ostavljaju ponekad mnogo nedoumica u pogledu njihovog prvobitnog izgleda. Komparativna analiza nalaza i ikonografskih predstava s jedne strane dopunjava lošu očuvanost nalaza, a s druge pomaže interpretaciji redukovanih predstava.

Analizom ikonografskih predstava moguće je utvrditi način nošenja oružja i opreme jer najčešće nalazi ne nose karakteristike koji bi ukazivali na njihov način nošenja. Takav je primer pojasne garniture sa sarkofaga u Šidu (Dautova Ruševljan, Vujović, 2006)

Ikonografski materijal ispunjava rupu između nalaza, istorijskih izvora i nepostojanja podataka.

SADRŽAJ

- Uvod
- Ciljevi rada
- Definicija perioda i prostora
- Pregled ikonografskih izvora
- Antički izvori
- Istorijski pregled - hronološki okvir (III – V vek)
- Razvoj vojske tokom III – V veka
- Pregled i kontekst ikonografskih predstava

Predstave oružja i vojne opreme

- Predstave na novcu
- Predstave na mozaicima
- Reljefne predstave
- Predstave pešadije
- Predstave konjice
- Predstave imperatora
- Oklopi
- Šlemovi
- Štitovi
- Mačevi
- Bodeži
- Koplja
- Insignije
- Obuća
- Odeća
- Odlikovanja
- Paradno naoružanje

Nalazi oružja

Analogije ikonografskih predstava i nalaza

Razlika u opremi i oružju prema rangu

- Vojnici
- Oficiri
- Imperatori

Razvoj ikonografije

Razvoj opreme i oružja

Varvarizacija vojske i evolucija ikonografskih predstava

Zaključna razmatranja

Bibliografija

Table

OSNOVNA LITERATURA

RIC – Roman Imperial Coinage (Harold Mattingley and Edward A. Sydenham)

BMC – *Coins of the Roman Empire in the British Museum*

CIL – Corpus Inscriptionum Latinarum

IMS – Inscriptions de la Mésie Supérieure

Mattingly H, 1923-1950. *Coins of the Roman Empire in the British Museum I-V*, London.

Alfoeldy, G. 1971. The Invasions of the People from the Rhine to the Black Sea. U: *Cambridge Ancient History XII* (The Imperial Crisis and Recovery AD 193-324: 138-165. Cambridge: Cambridge University Press.

Alföldy, A. 1956. The Crisis of the Empire (A.D. 249 – 270). *Cambridge Ancient History vol XII: The Imperial Crisis and Recovery A. D. 193 – 324*. Pp. 165 – 231. Cambridge: Cambridge University Press.

Arsenijević, M. *Summa Militaris na novcu i medaljonima doba Principata* (doktorska disertacija, neobjavljena)

Bishop, M.C. *Cavalry Equipment of the Roman Army in the First Century A.D.*

Bishop, M.C., Coulston J.C.N. 2006. *Roman Military Equipment from the Punic Wars to the Fall of Rome, Second edition*, Oxford: OxbowBooks.

Bohec, Y. L. 2000. *The Imperial Roman Army*. London and New York, Routledge.

Bojović, D. 1984. Rimski mač iz Singidunuma. *Vesnik vojnog muzeja* 30: 201-207. Beograd: Vojni muzej Beograd.

Borić-Brešković, B. 1976. *Novac kolonije Viminacijuma u zbirci Sv. Dušanića*. Beograd: Narodni muzej Beograd.

Borić-Brešković, B. 1981. *Reversne predstave na novcu kolonije Viminacijuma*. Beograd.

Campbell, B. 1994. *The Roman Army, 31 BC - 337. AD: A Sourcebook*. London: Routledge.

Chicorius, C. 1896-1900. *Die Reliefs der Traianssaule I-III*. Berlin.

Crnobrnja, A & Krunić, S. 1997. Vojna oprema i konjska orma. u: *Antička bronza Singidunuma* (ur. S. Krunić): 263-271. Beograd: Muzej grada Beograda.

Dautova Ruševljan, V. Vujović, M. 2006. *Rimska vojska u Sremu*. Novi Sad: Muzej Vojvodine.

Dragojević – Josifovska, B. 1982. Scupi et la région de Kumanovo. *Inscriptions de la Mésie Supérieure, Vol. VI*, Beograd, Centre D'Etudes Epigraphiques et Numismatiques de la Faculte de L'Universite de Beograd.

Dušanić, S. 1961. Novac kolonije Viminacium i datumi iz rimske istorije sredine III veka. *Starinar XII*: 141-154.

Grupa autora, 1997. *Antička bronza Singidunuma* (katalog izložbe). Beograd: Muzej grada Beograda.

Hill, P.V. 1976. *Late Roman Bronze Coinage A.D. 324-498*. London.

Livaja, I.R. 2004. *Militaria Sisciensia – Nalazi rimske vojne opreme iz Siska u fundusu Arheološkog muzeja u Zagrebu*. Zagreb: Arheološki muzej.

Mirković, M. 1986. *Inscriptions de la Mésie Supérieure Vol. II, Viminacium et Margum*. Beograd, Centre D'Etudes Epigraphiques et Numismatiques de la Faculte de L'Universite de Beograd.

Mirković, M. Dušanić, S. 1976. Singidunum et le nord-ouest de la province. *Inscriptions de la Mésie Supérieure, Vol. I*, Beograd, Centre D'Etudes Epigraphiques et Numismatiques de la Faculte de L'Universite de Beograd.

Parker, H.M.D. 1961. *The Roman Legions*. Cambridge: W. Heffer and Sons, Ltd.

Petrović, P. 1979. *Inscriptions de la Mesie Superieure Vol. IV – Naissus – Remesiana – Horreum Margi*. Beograd: Centre d'études Epigraphiques et Numismatiques de la Faculte de Philosophie Beograd.

Petrović, P. 1995. Timacum minus et la vallée du Timok. *Inscriptions de la Mésie Supérieure, Vol. III/2*, Beograd, Centre D'Etudes Epigraphiques et Numismatiques de la Faculte de L'Universite de Beograd.

Piletić, D. 1968. Antički šlemovi - razvojni put i uticaji s naročitim obzirom na materijal iz naše zemlje. *Vesnik vojnog muzeja 13-14*: 29-52.

Piletić, D. 1971. Rimsko oružje sa teritorije Gornje Mezije, *Vesnik vojnog muzeja JNA 17*:7-40. Beograd: Vojni muzej.

Piletić, D. *Fortifikacije i oružje provincije Gornje Mezije* (doktorska disertacija, neobjavljeno).

Popović, I. Borić-Brešković, B. 1994. *Ostava iz Bara*. Beograd: Narodni muzej Beograd.

Publius Flavius Vegetius Renatus, *Epitoma Rei Militaris*

Rossi, L. 1971. *Trajan's Column and the Dacian Wars*. London. Thames and Hudson.

Šašel, J. and A. Šašel 1963. *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX, I. Situla 5*.

Srejšević, D. 1993. *Roman Imperial Towns and Palaces in Serbia*. Belgrade, Serbian Academy of Science and Arts.

Stephenson, I.P. 1999. *Stephenson, Roman infantry Equipment. The Later Empire*, Stroud.

Vasić, M. 1990. *Nalazi rimskog bronzanog novca IV i V veka iz municipijuma Horreum Margi (Ćuprija)*. Beograd: Arheološki institut i Vojni muzej.

Vujović, M. B. 1998. *Naoružanje i oprema rimskog vojnika u Gornjoj Meziji i jugoistočnom delu Gornje Panonije*. (magistarski rad, neobjavljen)

Валтровић, М. 1893. *Легијонски знак из Костоца. Старинар X*: 98 – 104. Београд: Српско археолошко друштво.

Nastavno-naučnom veću
Filozofskog fakulteta u Beogradu

IZVEŠTAJ KOMISIJE O PREDLOGU TEME DOKTORSKE DISERTACIJE: *VOJNA IKONOGRAFIJA OD III DO V VEKA NA PROSTORU ILIRIKA*, DOKTORANDA NEMANJE MRĐIĆA

Dana 30.06. 2009. godine dobili smo na uvid predlog teme za izradu doktorskog rada pod naslovom *Vojna ikonografija od III do V veka na prostoru Ilirika* koji je podneo doktorand mr Nemanja Mrđić. Uvidom u predloženu temu iznosimo pred članove Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta svoje stručno mišljenje:

Rad sa temom *Vojna ikonografija od III do V veka na prostoru Ilirika* koji je predložio mr Nemanja Mrđić predstavljaće svakako značajan korak ka svestranijem upoznavanju razvoja vojne ikonografije na tlu Ilirika i nesumnjivo zaslužuje podršku. Analiza predstava prisutnih na numizmatičkom materijalu, skulpturi i nadgrobnim spomenicima te fresko slikarstvu i mozaičkim kompozicijama, uporedo sa arheološkim nalazima, predstavlja jedan od bitnih zadataka pri proučavanju rimske vojske. Ikonografske studije reprezentativnih predstava sa prikazima careva, vojskovođa i rimskih vojnika na tlu Ilirika, uprkos nepobitnom zanačaju ove teritorije u kasnoantičkom periodu za razvoj Rimskog carstva a posebno njegove vojne organizacije, nisu do danas zaokružene jednim sveobuhvatnim radom. Utoliko bi teza mr Nemanje Mrđića predstavljala značajni doprinos potpunijem sagledavanju razvoja vojne ikonografije i imperijalne propagande na prostoru koji je u kasnocarskom periodu predstavljao istočnik najboljih ratnika i careva.

Samo na tlu Srbije postoji nekoliko veoma značajnih nalaza koji će svakako naći mesta u proučavanjima kolege Mrđića. Jedna od njih je svakako statua sa nepoznatog lokaliteta iz zbirke Narodnog Muzeja u Beogradu koja predstavlja osobu visokog vojnog ranga, najverovatnije nekog od vladara iz tetrarhijske epohe. Prema jednom mišljenju ona bi mogla da predstavlja jedinstven prikaz cara Maksimina Daje na našem tlu (Tomović 1997, 417-426, Jovanović 2006, 215). Pored izvesnih uzora koji se mogu naći u ranocarskoj skulptorskoj tradiciji, frontalno predstavljanje, stilizacija i karaktersitični detalji kasnoantičke vojne odore (tunika, sagum, obuća), kao i prikaz krstaste fibule i vojnog opasača ukrašenog okovima u obliku stilizovanih propelera, upućuju na predstave luksuznih uniformi koje se sreću na prikazima mlađih savladara (*princeps iuventis*) u umetnosti tetrarhijskog doba.

Jedan od najreprezentativnijih primera imperijalne propagande - kameja iz Kusadka, iako publikovana i interpretirana u više navrata, zaslužuje detaljniji pregled i tumačenje

ikonografskog sadržaja. Ovo se posebno odnosi na analizu predstavljenih elemenata naoružanja i vojne opreme koji pokazuju tradicionalistički pristup i izvesnu anahronost što će, nesumnjivo, u radu Nemanje Mrđića dobiti posebno mesto.

Važne podatke u ovom smislu iznedriće i proučavanja numizmatičkog materijala a posebno predstava rimskih vojnika i carskih portreta na novcu i komemorativnim medaljonima za šta dobre osnove postoje u dosadašnjim radovima posvećenim ovoj temi (Arsenijević 2004; ista, 2005). Ističe se pojava luksuznih šlemova (Ridge helmets) na portretima pojedinih careva (Konstantin I, Valentinijan I) na kasnorimskom novcu a potvrda su visokog položaja osoba kojima je bila namenjena ova vrsta defanzivnog naoružanja čije primere nalazimo na tlu Poduavlja (Budimpešta, Vinkovci, Berkasovo, Jarak). Naročito je zanimljiva i pojava vojnih insignija na reversnim predstavama rimskog novca, počev od vladavina Septimija Severa, Aleksandra Severa i preko kovanja iz vremena Gordijana III, kada se oznake rimske vojske javljaju u obilju ikonografskih šema.

Od posebnog interesa su i pojedine predstave vojnika na kasnoantičkim nadgrobnim spomenicima koji se čuvaju u okviru lapidarijuma nekolicine muzeja, od kojih su, sa prostora Srbije posebno interesantni oni iz Beograda, Sremske Mitrovice, Gamzigrada i Ravne kod Knjaževca. Izdvojićemo ovom prilikom sarkofag iz Šida sa predstavom rimskog oficira, jedinstven i možda najbolji likovni prikaz položaja i zanačaja vojnih zapovednika tetrarhijske epohe poniklih u okolini carskog Sirmijuma. Sudeći prema kvalitetnoj izradi sarkofaga i luksuznim detaljima prikazane vojne opreme, radi se, svakako, o osobi koja je morala posedovati viši čin u rimskoj vojsci, dok samo mesto sahrane upućuje na postojanje obližnjeg veleposeda (*villa rustica*), čiji je vlasnik mogao da bude sahranjen u sarkofagu iz Šida.

U predloženoj strukturi rada mr Nemanja Mrđić izdvojio je nekoliko poglavlja. U uvodu on namerava da definiše predmet i ciljeve svojih proučavanja, određuje prostorne i hronološke okvire, daje pregled relevantnih ikonografskih i istorijskih izvora. Posebno poglavlje posvećeno je raznorodnim predstavama na novcu i reprezentativnim spomenicima (mozaici, fresko-slikarstvo, puna plastika i reljefni prikazi na stelama i drugim spomenicima) a zatim sledi i poglavlje u kome će izvršiti komparativnu analizu arheoloških nalaza rimskog naoružanja i opreme sa likovnim predstavama. U strukturu rada uključene su i još neka, takođe značajne teme među kojima se izdvaja pitanje stepena varvarizacije rimske vojske i evolucije ikonografskih predstava u kasnoantičkom periodu.

Zbog svega navedenog smatramo da će doktorski rad sa temom *Vojna ikonografija od III do V veka na prostoru Ilirika* koji je podneo doktorand Nemanja Mrđić biti važan doprinos

proučavanju razvoja rimske ikonografije na tlu Ilirika te smatramo da njegovu izradu treba svakako podržati.

U Beogradu 26. 01. 2010.

docent dr Miroslav Vujović, mentor

prof. dr Staša Babić

dr Miomir Korać, viši naučni saradnik